

139

SABIEDRĪBAS "PROVODŅIKS" 50 GADU PASTĀVĒŠANAS

P Ā R S K A T S .

1938.gada 26.jūnijā paies 50 gadi kopš sabiedrības "PROVODŅIKS" dibināšanas.

Krievu-Franču gumijas, gutaperčas un tēlegrafa piederumu fabriku sabiedrības zem firmas "PROVODŅIKS" statūtus apstiprināja Rīgā, 1888.gada 26.jūnijā. Sabiedrības akciju kapitāls bija 700.000 zelta rubļu liels. Viņas paji izdoti "uz uzrādītāja" un katrs bija 100 rubļu liels.

1888.gada 20.oktobrī sabiedrība uzsāka savu darbību, iegūstot pie Sarkandaugavas 13.700 kvadrātmetru lielu gruntsgabalu. Jau 1889.gadā uzņēmums izgatavoja tehniskus un ķirurģiskus gumijas piederumus, linoleumu un raga gumijas preces. 1890.gadā uzsāka kalošu fabrikāciju; dienā izstrādāja 500 pāru kalošu. 1891.gadā uzsāka darbus asbesta fabrikas nodaļā. Uzņēmuma uzplaukuma laiks sākās ar 1900.gadu, kad fabrikas direktoram izdevās atrast jaunas metodes gumijas izstrādāšanai un gumijas produktu izgatavošanai, kuŗu rezultāts bija ievērojami izgudrojumi ar lielu tehnisku un ķīmiski-technisku vērtību. Šos izgudrojumus turēja slepenībā, un tos lika patentēt ne tikai visās Eiropas valstīs, bet arī Amērikā. No šī gada uzņēmums attīstījās arvien straujāk, sasniegdams nepieredzētus augstumus. Iekšzemes un ārzemju pieprasījumiem stipri pavairojoties, viss fabrikas ierīkojums izrādījās par nepietiekošu, kādēļ sabiedrība atkal pirka gruntsgabalus un cēla arvien jaunas būves vislielākos apmēros.

Uzņēmumam viņa ziedu laikos bija 19 atsevišķas fabrikas nozares. Bez tam sabiedrībai "PROVODŅIKS" piederēja liels skaits dažādu blakus darbnīcu, kartonāžu un kastu fabrikas, kā arī laboratorijas. Preču pārdošanai sabiedrība ierīkoja visās Krievijas lielākās pilsētās, kā arī Eiropas un aizokeāna valstīs nodaļas un noliktavas, kopskaitā 330.

Uzņēmumā bija nodarbināti apmēram 16.000 strādnieku un 3.000 ierēdņu (Rīgā un nodaļās).

Sabiedrībai bija arī labdarības pasākumi fabrikas ierēdņiem un strādniekiem. To ierīkošanai un uzturēšanai sabiedrība ziedoja lielas summas no saviem līdzekļiem. Starp citu sabiedrība ierīkoja Sīmaņa ielā pātersmi strādnieku bērniem, bērnu dārzu, skolu, dzemdēšanas klīniku.

Ar sevišķi labu organizāciju, ar rosīgu darbību un ar izciliem ražojumiem sabiedrība drīz vien ieguva vispasaules slavu. Apgrozība priekškaŗa laikos sasniedza 65 miljonus rubļu gadā. Kalošu fabrika izstrādāja 75.000 pāru kalošu dienā; automobiļu riepu fabrika deva 200 automobiļu riepu dienā. Bez tam arī citas nodaļas izgatavoja savus ražojumus lielā vairumā.

Sabiedrība uzsāka savu darbību ar 700.000 zelta rubļu lielu akciju kapitālu, kuŗu, uzņēmumam attīstoties un paplašinoties, pakāpeniski palielināja ar jaunām akciju emisijām, un kapitāls 1914.gadā bija 18 milj. rubļu liels. Tajā pašā laikā sabiedrības rezerves kapitāls jau sasniedza apm.24 miljonus rubļu, kas būtu pāri par 131% no pamatkapitāla.

Sakarā ar pasaules kaŗu sabiedrības mašīnas, darba piederumus, materiālus un visu inventāru evakuēja uz Maskavu. Mantu evakuācijai bija vajadzīgi 3500 vagonu. 1916.gadā sabiedrības valde Maskavā noslēdza līgumu

1040

ar Tirdzniecības un rūpniecības ministriju, apņemdams ierīkot Maskavā fabrikas nodaļas un uzcelt fabrikas ēkas. Šim nolūkam sabiedrība izlaida divas jaunas akciju emisijas, kopsummā 30 miljonu zelta rubļu nominālvērtībā par emisijas cenu - 162,50%. Akciju kapitāls sasniedza 48 miljonus zelta rubļu. No tādā kārtā iegūtiem 50 miljoniem zelta rubļu sabiedrība par evakuāciju iztērēja 12 milj.rubļu, bet 44 milj.rubļu viņai izmaksāja fabrikas būves.

Fabrikas darbību stipri traucēja kara laikā radušās grūtības jēli-
vielu iepirkšanā un piegādāšanā. Šos šķēršļus gan pārvarēja, bet tad 1917.gadā izcēlās krievu revolūcija, kas pilnīgi apturēja fabrikas darbību, un uz 1918.gada 28.jūnija dekreta pamata lielinieki nacionālizēja visas Maskavā uzbūvētās ēkas, visas uz Maskavu evakuētās miljonu vērtības, visus jauniegādājumus un visu īpašumu.

1919.gadā likvidācijas komisija iesniedza padomju valdībai savu uz 1918.gada 1.jūliju sastādīto bilanci, saskaņā ar kuru uzņēmuma vērtība bija aprēķināta uz 200 miljoniem rubļu. Pēc tam daļa valdes locekļu atgriezās Rīgā un veica sagatavošanas darbus sabiedrības darbības atjaunošanai Rīgā.

Uz 1921.gada 10.februāra likuma pamata Latvijas valdība atzina sabiedrību "PROVODNIKS" par Latvijas uzņēmumu. Sabiedrības statūtus apstiprināja 1921.gada 18.oktobrī.

1921.gada 26.maijā patstāvīgā Latvijā notika sabiedrības ārkārtējā pilnā sapulce, uz kuru bija pieteikti apm.144.000 paju; sapulcē apsprieda sabiedrības darbības atjaunošanu un nolēma darbību uzsākt, ja tirgus būs labvēlīgs preču apgrozībai un ja sabiedrības rīcībā būs vajadzīgais kapitāls. Apstākļi tomēr neļāva sabiedrības nodomiem piepildīties. Arī sabiedrības mēģinājums aktīvi piedalīties kādā uzņēmumā, kas gan piederēja pavisam citai ražošanas nozarei, bet starp kuŗa dibinātājiem bija arī sabiedrība, ne tikai nedeļa cerētos panākumus, bet pat sagādāja sabiedrībai ievērojamus zaudējumus. Tā sabiedrības darbība ierobežojās tikai ar ēku izīrēšanu visdažādākiem fabriku uzņēmumiem. Šo ēku uzturēšanas labā sabiedrībai bija jāizdara ikgadēji remontu un jāiztērē plaši līdzekļi.

Beidzot 1928.gada pilnā sapulcē nolēma sabiedrību likvidēt, jo nodokļu, apdrošināšanas, ēku uzturēšanas un remontu dēļ izdevumi stipri pārsniedza ienākumus, un sabiedrības kapitāls ar katru gadu mazinājās. 1928.gadā ievēlētā likvidācijas komisija tomēr vēl mēģināja turpināt bijušās direkcijas uzsāktu darbību, cenzdamās izīrēt pēc iespējas vairāk ēku fabriku uzņēmumiem, lai tādā kārtā paaugstinātu ienākumus, resp.lai sabalansētu budžetu.

1933.gadā Latvijas valdība izdeva likumu par bezsaimnieku akcijām, un 1934.gada 6.novembrī iecēla sabiedrībai aizgādņus, kuŗus 1935.gada 29.marta pilnā sapulcē ievēlēja likvidācijas komisijā. Jaunā likvidācijas komisija savas darbības gaitā spēra visus nepieciešamos soļus, lai tiešām, cik vien to atļauj apstākļi, likvidētu sabiedrības mantu, Tagadējā likvidācijas komisija jau sasniegusi konkrētus rezultātus šinī virzienā un viņa arī turpmāk centīsies rīkoties tādā pašā garā.